

Evreii și studiul Vechiului Testament

Citind interesantul articol al lui Lucian-Zeev Herșcovici „Iudaism în Israel” din revista *Baabel* (<https://baabel.ro/2022/06/iudaism/>) mi-am amintit că demult intenționeam să scriu despre acest subiect, mai ales că nu sunt de acord cu concluziile lui.

Câteva cuvinte despre terminologie. În ebraică Vechiul Testament este cunoscut sub mai multe denumiri. Numele tradițional *Mikra* (citire) este folosit atât în cercurile religioase, cât și în școli și universități. Numele de *TaNaCh* este o abreviere, un acronim al celor trei părți care îl compun: *Tora* (Legea), *Neviim* (Profeții) și *Ktuvim* (Scrierile). Acesta este numele folosit de obicei în cercurile laice.

Începutul studierii acestei cărți coincide cu începutul educației evreiești. Citim despre aceasta în cartea 2Cronici cap. 17: 7, 9. *În al treilea an al domniei lui [867 î.e.n., regele Iosafat] i-a chemat pe prinții săi[...] să se ducă să-i învețe pe oameni în orașele lui Iuda [...] Ei au învățat pe oamenii în cetățile lui Iuda, având cu ei cartea Legii lui Dumnezeu. Au străbătut toate cetățile lui Iuda și au învățat pe oameni[...].*

De atunci poporul evreu studiază fără încetare această carte. Modul de învățare și cel de predare s-au schimbat, chiar interpretarea textului nu mai e aceeași – dar studiul a rămas.

Au fost câteva perioade în care studiul s-a întrerupt, de exemplu perioada exilului, după căderea primului Templu (586 î.e.n.). La întoarcerea din exil, poporul uitase cartea și a fost nevoit să o învețe din nou. (Oare așa se întâmplă și astăzi cu evreii din diaspora?) Iată cum este descrisă revenirea la învățătură (cca. 457 î.e.n.): *Și preotul Ezra a adus Legea înaintea adunării [...] și a citit din ea cu voce tare. Era întâia zi a lunii a șaptea. [...] Tot poporul asculta cu atenție citirea cărții Legii* (Neemia 8:2-3).

Până spre sfârșitul primului mileniu, *Tanach* era cartea de bază care se învăța în școli. În ebraică școala chiar se numește *bet sefer*, „casa cărții”. Situația s-a schimbat pe la începutul celui de al doilea mileniu – evreii așkenazi au pus tot mai mult accentul pe studiul Talmudului, în detrimentul învățăturii metodice *Tanach*-ului, limitându-se la citirea pericopei săptămânale din Tora și Profeți. Până astăzi metoda de studiu a evreilor ultra-religioși este una automată, care promovează mai ales abilitatea de a citi din sulul de Tora și nu înțelegerea aprofundată a textului. Evreii sefarzi studiau *Tanach*-ul, dar și acesta era un studiu automat.

Prin anii 1770-1780 a început în Germania mișcarea *Haskala* („educație”), de emancipare a evreilor. Era o ramură a mișcării europene a iluminismului. Ea a marcat începutul consolidării iudaismului modern în toate aspectele culturii și identității evreiești. Un loc important în acest proces îl ocupă educația, literatura, inclusiv textele sacre, limba și ideologia.

Emancipația a adus după sine și schimbări în studiul *Tanach*-ului. Acestea au avut loc de-a lungul secolului al XIX-lea și în secolului XX, sub influența mai multor factori.

Primul este apariția sistemului de analiză critică a textului biblic, un sistem științific, rațional, bazat pe istorie și arheologie, care s-a dezvoltat odată cu răspândirea iluminismului. Cu toate că a fost inițiat de biserica protestantă, acest sistem a ajuns la concluzii care nu erau pe placul teologiei creștine – și nici a celei evreiești.

Al doilea factor a fost angajamentul exponenților mișcării *Haskala* de a readuce studiul *Tanach*-ului în centrul educației evreiești. S-au scris romane, piese de teatru, precum și studii științifice care comparau diferite aspecte din *Tanach*, de exemplu flora și fauna, cu realitatea din Palestina contemporană. Evreii religioși, care se împotriveau studiului *Tanach*-ului, au pus și mai mult accent pe studiul Talmudului în școlile religioase. Dacă un student încerca să învețe *Tanach*, era exmatriculat. Astfel poetul național H. N. Bialik a fost dat afară din faimoasa *yeșiva* din Volozhin, Lituania, iar cel mai mare scriitor clasic evreu, Mendele Mocher Sfarim, a fost exmatriculat chiar de două ori, din *yeșiva* din Slutsk și din cea din Vilna.

Studiul *Tanach*-ului în Israel a fost influențat de mișcarea sionistă, pentru care *Tanach*-ul era cartea de bază. Grupurile religioase, care se împotriveau mișcării sioniste, au găsit astfel încă un argument pentru a se îndepărta de studiul *Tanach*-ului. Lumea evreiască din diaspora era foarte diferită de cea descrisă în *Tanach*. Ei preferau Talmudul, care a fost compus în Babilon, în diaspora și pentru diaspora. *Tanach*-ul conține tot ce nu aveau evreii în diaspora: un stat condus de un rege, o armată proprie, construcții de mari proporții, războaie, politică...

Chiar dacă erau socialiști, extremiști de stânga, David Ben Gurion și camarazii săi vedeau în *Tanach* o bază istorică și morală, un ideal pentru întemeietorii statului Israel.

În Israel, fiecare elev primește un *Tanach*. În armată fiecare recrutar primește încă unul. Studiul *Tanach*-ului este materie obligatorie în toți cei 12 ani de școală și (cel puțin deocamdată) se cere la bacalaureat. Există și grupuri de studiu pentru adulți. Cel înființat de Ben Gurion pe lângă biroul primului ministru mai funcționează și astăzi – și nu e singurul! Grupuri de studiu există în biroul președintelui statului, în Knesset, în diverse întreprinderi și instituții. Oricine poate învăța zilnic un capitol în cadrul programului „929”, prin radio, televiziune și pe toate rețelele de socializare. (929 se referă la numărul capitolelor din *Tanach*.) De exemplu eu primesc zilnic un pachet de articole și lecții despre capitolul zilei pe WhatsApp și un altul pe mail. Totul se găsește și pe YouTube.

Aceste inițiative sunt conduse de evreii naționaliști-religioși, cei pe care Lucian îi numește „tradiționaliști”. Ei sunt cei care poartă *kipa* croșetată, mulți dintre ei stau în Cisiordania, teritoriu ocupat de Israel din 1967. Iar ultra-religioșii învață doar Talmud.

În ultimii ani se simte o reîntoarcere a unei mari părți a populației la valorile evreiești tradiționale. Cel mai clar este adoptarea în masă a hranei cașer. Tot mai multe restaurante devin cașer, altfel și-ar pierde clienții. La fel se întâmplă și cu studiul *Tanach*-ului.

În încheiere o mică confesiune: spre deosebire de colegii baabelieni, eu am predat 55 de ani materii umanistice, printre ele și *Tanach*, la un liceu laic, la un liceu religios al mișcării Bnei Akiva, la universitate, cât și la grupuri de adolescenți creștini, evrei și musulmani. În ultimii ani am predat și unor studenți români pe ZOOM. Această experiență care a început în 1970 îmi permite să cunosc mai bine problemele de predare a acestei materii greu de modernizat.

Eu am învățat la ambele extreme: pe de o parte la liceu laic și la universități din Israel și la Yeshiva University din New York, iar pe de altă parte, în copilărie, în învățământul religios tradițional, la *heder* și mai târziu în două *yeșivot*, una a marelui rabin Lau, iar cealaltă Brisk.

Este adevărat că unii au ideea preconcepută că *Tanach*-ul este legat de respectarea strictă a preceptelor religioase. Studenți ultra-religioși se interesează mai ales dacă profesorul și-a făcut cum trebuie rugăciunea de dimineață. Alții îl întreabă pe rabin dacă ce i-a învățat profesorul „eretic” este corect. Există și diferențe „geografice” – în principiu este mai ușor să predai *Tanach* la Ierusalim decât la Tel Aviv. Dar dacă materia este predată într-un mod interesant și atrăgător, majoritatea elevilor și studenților învață cu plăcere.

Pe acest subiect am scris zeci de articole în diferite limbi, precum și câteva cărți. În ultimii ani am adăugat și numeroase articole în limba română, care pot fi găsite pe internet.

Articolul a apărut în revista „Baabel”, iunie 2022

